

GRIGORE VIERU, POETUL BACOVIAN *CU SEMN ÎNTORS* ÎN VIZIUNEA LUI THEODOR CODREANU

Florentina Narcisa BOLDEANU

Universitatea de Stat din Moldova

În articolul de față se întreprinde o cercetare critică multiaspectuală a monografiei *Duminica mare a lui Grigore Vieru*, semnată de cunoscutul exeget Th.Codreanu. Un obiectiv principal al prezentei cercetări îl constituie disocierea elementelor de noutate în interpretarea, în mare parte polemică, pe care o dă monografistul poeziei și imaginarului lui Vieru. Astfel, el analizează pertinent toposurile luminii, lacrimii, casei, copilăriei etc., intuindu-le corespondențe subtile în imaginarul eminescian și bacovian și apreciindu-le drept componente matriceale ale liricii poetului. O atenție deosebită se acordă în articol viziunii personalizate a lui Codreanu asupra orfismului, muzicalității, polifoniei și dialogismului în opera viereană.

Cuvinte-cheie: *hermeneutică, imaginar, topos, discurs, eu liric, univers poetic, polifonie.*

GRIGORE VIERU, BACOVIAN POET *CU SEMN ÎNTORS* IN THEODOR CODREANU'S VISION

The article presents a critical and multidimensional analysis of G.Vieru's monograph *Duminica mare a lui Grigore Vieru*, signed by the famous exegete Th.Codreanu. A very important purpose of the article is to dissociate the new elements of G.Vieru's interpretation, developed by Th.Codreanu. He analyses the motifs of light, tears, home, childhood etc. by finding some subtle similarities in M.Eminescu and G.Bacovia lyrics and considering them an important part of G.Vieru's lyrics. Special attention is paid to Codreanu's hermeneutics on orphism, musicality, polyphony and dialogism in Vieru's lyrics.

Keywords: *hermeneutic, imaginative, speech, lyric self, poetic universe, polyphony.*

Una dintre cele mai bune monografii consacrate lui Grigore Vieru este *Duminica mare a lui Grigore Vieru* publicată în 2004 de Theodor Codreanu, exeget și renumit literat din spațiul cultural românesc. În *Argumentul* cărții sale autorul povestește că ideea de a scrie o carte despre Vieru a pornit în 2003, când l-a vizitat pe editorul Anatol Vidrașcu la sediul Editurii „Litera Internațional” din Chișinău. Scrierea ei a însemnat pentru el o adevărată provocare, întrucât, după ce semnase până atunci articole în diferite reviste sau cărți colective despre opera lui Vieru, a constatat că, de-a lungul timpului, acesta a fost supus unor judecăți critice contradictorii, fiind cotate când *tradiționalist*, când *pașoptist* sau *sămănătorist*, când un *fals acomodat* la postmodernismul deja clasicizat. Cercetarea lui se axează pe două coordonate principale: una istorico-literară și cealaltă poetică. Asumându-și riscul unei comprimări excesive, Theodor Codreanu ne introduce chiar din primele pagini în arealul magiei liricii viereane, subliniind, așa cum a procedat și Mihail Dolgan, ideea că poetul basarabean Grigore Vieru nu are nevoie să fie integrat într-o anume *grupare* literară, deoarece creația sa, spectaculoasă și polifonică, dobândește o priză largă tocmai pentru că e rostire care vine de *dincolo de modele*. Lirica lui rămâne în peisajul literar românesc o enigmă, dar una despre care trebuie să se vorbească în cunoștință de cauză: „Iată de ce Grigore Vieru este o enigmă a celei mai derutante „simplități” poetice de după aceea a lui G.Bacovia. El pare extrem de „facil”, pentru mulți un poet *minor* care nici nu se poate măsura cu alte glorii din Țară sau chiar de la Chișinău. Și totuși există o *magie* Vieru care trebuie explicată” [3, p.7].

În rândurile ce urmează ne propunem să evidențiem elementele de noutate privind interpretarea de către exeget a operei lui Grigore Vieru, astfel încât, fără a ne repeta, să le putem integra în harta critică a fenomenologiei viereane. De la bun început e de menționat că navigarea critică a monografistului în spațiul poeziei cercetate este una diacronică, în sensul că sunt urmărite mai întâi etapele care au constituit devenirea publică, civică, cultural-poetică a lui Grigore Vieru, apoi sunt analizate aspecte fundamentale ale gândirii și poeziei acestuia. Viziunea critică de ansamblu bine fundamentată, stăpânirea sigură a instrumentarului științific, demersurile consistente și pătrunzătoare îl recomandă pe exeget drept un hermeneut de marcă. El comentează în sistem o serie de opinii vizavi de creația lui Vieru, operând cu categorii ontologice și estetice largi, întâlnite, de regulă, în lucrările academice. Încercările sale hermeneutice îl apropie, în plan metodologic și critic, de Mihail Dolgan și Mihai Cimpoi. De fapt, prin apropierea de acești doi mari cărturari ai Basarabiei, Theodor Codreanu își relevă originalitatea gândirii sale critice.

Revenind la cele spuse la început, accentuăm că în primul capitol al cărții, intitulat *Periplu critic*, este realizat un inventar cuprinzător al părerilor pro și contra aparținând mai multor „vierologi”, traducători sau cercetători

care s-au pronunțat asupra poeziei lui Grigore Vieru. Astfel, din subcapitolul *Consacrarea unională* aflăm cum a fost apreciat poetul în contextul literar al fostei Uniuni Sovietice, care a fost argumentul de rezistență al scriitorului în fața puterii politice și culturale, putere care milita pentru împăământenirea în conștiința civică a limbii și culturii moldovenești. Din discuțiile pe care criticul le-a purtat cu soția poetului, Raisa Vieru, rezultă că dincolo de talentul nativ, dincolo de caracterul său, unul dintre cele mai solide arme de rezistență a fost prestigiul de mare poet pe care l-a dobândit în celelalte republici unionale. Theodor Codreanu remarcă: „Într-adevăr, Grigore Vieru a avut șansa să fie tradus și comentat de timpuriu în limbile din fostul imperiu sovietic, fapt care, altminteri, i-a sporit prestigiul în propria-i republică, fie și după vechiul adagiul că nimeni nu e profet în țara lui” [3, p.9].

În acest capitol Theodor Codreanu aduce în atenție contribuțiile mai importante ale criticii autohtone la cercetarea poeziei lui Vieru. Hermeneutul Mihai Cimpoi, căruia îi aparține prima monografie despre poet (*Mirajul copilăriei*), surprinde, spune Theodor Codreanu, puterea lui Grigore Vieru de a converti audibilul în vizual, temporalul în spațial, fără a cădea în pitorescul acuarelei, precizând că la scriitorul basarabean tema copilăriei se întregește cu o aură erotică, din care nu lipsesc suferințele aspre, anumite drame ale pământului roditor: „Majoritatea versurilor lui Vieru au caracter de împărtășire cu misterele pământului și ale universului, unele sunt cântece de lume sau ceremoniale care relevă o comunicare erotică cu tot ce ne înconjoară, o cucernică înfiorare în fața fenomenelor, de unde și aerul de ritual, de baladă sau de legendă” [1, p.19].

Vorbind despre realizările criticului Mihail Dolgan ca interpret al operei vierene, Theodor Codreanu îl apreciază drept critic original ce se preocupă nu doar de temele convenționale arhicunoscute, printre care (anti)războiul, idealurile umaniste, copilăria, teme considerate la modă, ci și de teme „cu adevărat reprezentative ca imaginea mamei, drama Basarabiei ș.a.” [3, p.66]. Totodată, el opinează: „Dar cred că studiul cel mai important al lui Mihail Dolgan despre poet este *Dialogismul discursului liric al lui Grigore Vieru*, publicat în volumul *Literatura română postbelică*. Într-adevăr, poezia lui Grigore Vieru este *colocvială*, iar nu monologală, ca în cazul majorității liricilor. S-ar putea să fie particularitatea cea mai pregnantă a tipului de modernitate cultivat de Vieru” [3, p.66]. Theodor Codreanu găsește inedită și „frapantă” comparația pe care o face Mihail Dolgan între Vieru și poetul francez Alain Bosquet: „Poema din 1984 a lui Alain Bosquet *Unde e pâinea?* seamănă izbitor cu celebrul *Formular* vierean. Mihail Dolgan crede că e vorba de vădite influențe tacite. Se știe că poezia *Formular* a avut ecou, la vremea ei, în Franța, Finlanda, Bulgaria, Germania, Rusia și în republicile unionale. Mai mult, Alain Bosquet a tradus din poezia românească în franceză, dar și din poezia din fostele republici sovietice, cunoscând lirica lui Grigore Vieru” [3, p.68].

Cu multă obiectivitate și pertinentă critică Theodor Codreanu analizează contribuțiile altor savanți, critici literari și scriitori la întregirea portretului lui Grigore Vieru. În acest sens este relevantă disocierea opiniilor cunoscuților prozatori Ion Druță și Vasile Vasilache, care salutau încă de la debutul confratelui lor de condei puritatea și conștiința lui civică, ale poezilor Liviu Damian, Nicolae Dabija, Vasile Romanciuc, Valeriu Matei și Ion Hadârcă, ale scriitorului pentru copii Spiridon Vangheli, conform căruia „Vieru a scos spinul nu numai din piciorul lui, ci și din sufletul a sute de mii de copii basarabeni, ba chiar mai mult: din sufletul neamului nostru” [5, p.13]. Criticul de la Huși analizează atent demersurile exegetice ale Raisei Suveică, ale lui Vlad Zbârciog, precum și ale Anei Bantoș, bună cunoscătoare a poeziei românești de pe ambele maluri ale Prutului. Theodor Codreanu subliniază că Ana Bantoș, în lucrarea *Dinamica sacrului în poezia basarabeană contemporană*, investighează, înaintea lui M.Cimpoi, aspecte ale raporturilor liricii vierene cu *sacrul și religiosul*. Sunt înalt apreciate disecările critice ale lui Ion Ciocanu, Eugen Lungu și Emilian Galaicu-Păun.

Inventarul critic realizat de Theodor Codreanu denotă un spirit analitic subtil și exigent. Într-un subcapitol special, *Reacții critice în țară*, el îi aduce în prim-plan și pe aceia care, fie în postura de comentatori literari, fie în postura de critici avizați, fie chiar și în postura lectorului entuziasmat, au îmbogățit, oarecum, dimensiunile poeticii vierene. Exegetul observă că în România aprecierile și reacțiile critice sunt mult mai puține decât în Republica Moldova, fiind, de cele mai multe ori, exprimate de pe poziția unei anumite *tabere*. E adevărat, până la urmă, imaginea adevărată a lui Vieru va fi oferită publicului larg prin eforturile unor mari personalități, cum ar fi Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Alex Ștefănescu, Adrian Păunescu, Victor Crăciun, Edgar Papu, Ion Rotaru, Stelian Gruiă, Fănuș Băileșteanu, Virgil Nistru Țigănuș etc.

Înțelegerea profundă a dimensiunii operei vierene este ilustrată pregnant de monografist în subcapitolul *Zece argumente pentru intrarea în „canonul literar”*, unde se insistă asupra faptului că specialiștii trebuie să-l recunoască pe poetul basarabean ca făcând parte din *adevărata istorie* a literaturii române. Desigur, tonul

este unul polemic, materialul fiind redactat imediat după trecerea poetului în neființă. Practic, criticul cere *canonizarea literară* a poetului basarabean, chiar dacă recunoaște că acesta nu este, în spațiul românesc, o personalitate de talia lui Eminescu: „Această recunoaștere, imediat după moarte, poate să însemne intrarea în canonul literar în împrejurări singulare, dar poate fi și un dezavantaj, depistabil ceva mai târziu. În orice caz, Vieru a fost „*canonizat*”, înaintea criticilor, de către popor, prin participarea națională la înmormântare, încât se poate spune, vorba cronicarului, că *l-a îngropat țara*” [3, p.121]. Consemnăm aici și cel de-al șaselea argument, pe care Th.Codreanu îl identifică cu ceea ce Mihail Dolgan numește *conștiința estetică a Cărții*: „Simțul canonic al lui Grigore Vieru, ca supremă conștiință estetică, s-a reflectat în uriașa trudă a Cărții. Știa că un mare poet nu poate să scrie decât o singură Carte, la care el a trudit întreaga viață: „*o singură carte, dar arată adânc și semănată bine*”, cum zice într-o mărturie. Această atitudine contrazice părerea unora că estetica lui Vieru este una tradiționalistă, „*anacronică*”. Conștiința estetică a Cărții este una modernă, de care a fost obsedat unul dintre marii întemeietori ai modernității, Mallarmé. Numai Eminescu, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a mai avut această exigență pe care a împins-o până la ultimele consecințe ale perfecțiunii estetice. Vieru a fost veșnic nemulțumit de forma poemelor sale, lucrând multe variante, grijă pe care el a extins-o și asupra articolelor” [3, p.124-125].

În cel de-al doilea capitol (*À rebours*), împărțit la rândul-i în trei subcapitole, Theodor Codreanu ne introduce, plecând – deși nu-și propune să facă acest lucru – de la un mic *excurs biografic* (în)spre conștiința civică a poetului, conștiință devenită *publică* sub expresia *fenomenul Grigore Vieru*. Suntem de acord că atât temele (cu tentă biografică-națională) abordate de poet, precum și exploziile sale de tribun sau gazetar au contribuit consistent la *reîmpământarea* adevărurilor strămoșești, la (re)deschiderea dialogului fratern și chiar la (re)căștigarea independenței culturale.

Criticul argumentează că Grigore Vieru nu a fost doar poet al cetății. Mai mult, el a ieșit din cetate *luptând* pentru cauzele sale spirituale și ale familiei extinse, națiunea. De altfel, Nicolae Dabija semnala că poetul s-a identificat adeseori cu *ființa colectivă*, fiind astfel mai mult decât un poet, fiind *un destin*. Destinul tragic al națiunii este, în fond, destinul poetului. Suferințele mamei sunt suferințele patriei, și invers. Conștiința civică a poetului își trage rădăcinile din satul lui natal, din casa de lut a mamei când, copil fiind, el descoperă *o limbă asemănătoare* rostită de țărani ce lucrau dealurile satului Miorcani, situat pe partea dreaptă a Prutului. Batjocorirea familiei sale prin confiscarea pământului, batjocorirea bisericii prin transformarea lăcașului în magazie militară, precum și batjocorirea școlilor prin înlocuirea abecedarelor și a învățătorilor, starea constantă de război, toate constituie drama poetului, drama întregii Basarabiei, pe care G.Vieru a conturat-o cu lacrimi în vers: „Întreaga ființă basarabeană, batjocorită și umilită timp de două veacuri de către stăpânele purtătoare de cnut, s-a aciuat răbdătoare în firea acestui bărbat și, deodată, s-a produs acea *ieșire-din-ascundere* pe care grecii de felul lui Platon o numeau *alétheia*. A ieșit din ascundere, prin Grigore Vieru, *inconștientul colectiv*, cum îl numea C.G. Jung, iar meritul de căpătâi al basarabeanului e că s-a lăsat invadat, *personant* (cum ar zice Blaga) de acesta și, astfel, poetul a fost hărăzit să devină *reprezentativ* nu pentru o modă, nu pentru cine știe ce experimente poetice, nu pentru jonglerii de vorbe, ci pentru destinul neamului românesc” [3, p.140].

Relevante din punct de vedere critic sunt analogiile pe care Th.Codreanu le face între temele ontologice abordate în lirica lui Grigore Vieru și în cea a lui Nichita Stănescu sau George Bacovia. De exemplu, discutând problema maternității în oglinda Vieru-Bacovia, el intuiește rezonanțe speciale în simbolistica poeziei universale. În opinia lui, Bacovia „a sublimat netipic prezența mamei în simbolismul ontologic al elementelor primordiale *pământul și apa*, care invadează imaginarul său poetic. Și asta în perspectiva a ceea ce am numit *negativul stilistic*, „produsul”- grund al „complexului Bacovia”. Grigore Vieru, în schimb, reconvertește *negativul existențial* (necurmatele suferințe ale copilăriei și ale adolescenței, asupra cărora poetul a insistat în nenumărate rânduri) în *pozitiv ființial* și, mai departe, *stilistic*, confirmând încă o dată „antibacovianismul” său din oglindă. Nici Vieru și nici Bacovia nu pot intra în cadrele psihologiei abisale a „bastardului”. Dar dacă ei au putut fi asimilați cu „orfantul”, în chip amăgitor Bacovia, însă declarat – la Vieru, și aici trebuie foarte atent nuanțate faptele, fiindcă autorul basarabean nu s-a lepădat niciodată de ființa *mamei reale* în căutarea alteia mai „bună”, încât, din acest punct de vedere, el nu mai are nimic din visătoria romantică, de care uneori a fost acuzat sau etichetat. Dimpotrivă, întreaga lui ființă „se umple” absorbant de ființa mamei, încât ponderabilul devine *imponderabil*, pe când *golirea* de ființa mamei reale, la Bacovia, transformă orice imponderabil în greutatea de plumb ce anunță *căderea în vid*. Nu e de mirare că ființa mamei vierene se înalță” [3, p.145]. Criticul Mihai Cimpoi găsește, pe bună dreptate, originală ipoteza lui Theodor Codreanu cum că Grigore Vieru ne poate apărea ca un Bacovia

cu „semn întors”: „un *Bacovia à rebours*, chiar de la nivelul sociologiei succesului. E cel dintâi izbitor contrast dintre cei doi poeți cu structură antropologică asemănătoare” [2, p.399]. În interpretarea lui Mihai Cimpoi, „Paradisul copilăriei lui Bacovia, alintat de maică-sa, cunoaște o inversare, în cazul lui Vieru, a cărui copilărie infernală se toarnă în tipare materne paradisiace, prezența mamei umplând golurile” [2, p.339].

Analizând unul dintre cele mai vechi poeme ale lui Grigore Vieru, și anume *În limba ta*, poem dedicat lui A.Mateevici, monografistul relevă că poetul și-a făcut din harul și rațiunea sa un scut de apărare a limbii române, limba celor îngropați sub pietrele Prutului, cu atât mai mult cu cât el are conștiința faptului că întreaga sa ființă e legată de aceasta. Altfel spus, Vieru are sentimentul că Poetul este însăși creația exclusivă a limbii strămoșești. De aceea unul din aforismele sale sună așa: „*Toate zilele mele izvorăsc și se înalță din adâncul și din puterea Limbii Materne*”. Theodor Codreanu atenționează, pe bună dreptate, că Grigore Vieru nu este singurul basarabean care a simțit că nu poate supraviețui fără limba maternă. E suficient să ne amintim de Al.Mateevici, L.Lari, N.Dabija, pentru a ne convinge că anume așa stau lucrurile. Cert este că, spre deosebire de mulți alții, Grigore Vieru „a trăit și a exprimat această nevoie ca program arzător, apropiindu-se de condiția arhetipală, ontologică a limbii. Poemul său *În limba ta*, unul dintre cele mai vechi ale lui Vieru, este nu doar o odă la înălțimea celei semnate de Mateevici, dar și o expresie a identificării ontologice cu limba română, ceea ce lipsește multor elogiatori ai limbii. În ultimele versuri ale poeziei, Vieru are intuiția profundă a coincidenței dintre *ființă și limbă*, în perspectivă, cum s-a mai spus, heideggeriană și în concordanță cu ceea ce modernii au numit *estetica tăcerii*” [3, p.171].

Totodată, criticul de la Huși are convingerea că Grigore Vieru nu s-a mulțumit doar cu ideea de a fi un *rezistent* prin cultura limbii și a poeziei sau un gazetar și un tribun incomod pentru regimurile care s-au perindat la putere, ci, mai mult, a căutat să *restaureze* tezaurul arhaic al poporului său, scormonind în folclor cele mai frumoase cântece și idei. Pornind de la această idee, Mihai Cimpoi va identifica în poezia și aforistica lui Vieru existența unei *veritabile fenomenologii a spiritului românesc*. Codreanu sugerează că stările lirice arhaice ale poetului vin din dureroasa *sfășiere geografică* produsă de granița de pe Prut, din dorința de a se întoarce *acasă*, în inima Carpaților. El insistă, ca și Mihai Cimpoi, asupra destinului *ulisian* pe care îl au Basarabia și Poetul. Atât pentru Poet cât și pentru alți străjeri ai culturii pământului natal, România dobândește arhitectură mistică, fiind, așa cum observase și V.Jankélévitch, „un loc binecuvântat sau un pământ sfânt”, „căminul casei materne”, *medicamentul* întregii națiuni [4, p.242].

În contextul legăturilor poetului cu folclorul, cărturarul de la Huși abordează polemic un subiect sensibil, evitat, de regulă, de majoritatea criticilor, anume – problema discordiei, reflectată în creația orală, în special în balada *Miorița*. Vieru militează împotriva învrăjbirii între frați, poezia și aforistica sa fiind încărcate de simbolismul frățietății spirituale, al armoniei familiale, naționale, universale. Cum s-a menționat, poetul se teme de singurătate, motiv pentru care *se înfrățește* și ținea cu presupușii dușmani, închinându-le, chiar și acestora, poeme cu dedicații „care nu mângâie pe cap”. Atitudinea lui antirăzboinică, exprimată adesea în poeme, denotă că el ținea să îndepărteze de sufletul său *intriga, invidia și discordia*. Cum subliniază Th.Codreanu, pentru poet „discordia nu poate fi decât un principiu diavolesc, în lipsa lui Dumnezeu de acasă” [3, p.205]. În aceeași ordine de idei criticul relevă că, odată cu *programul de recuperare a limbii materne*, Vieru recuperează folclorul, casa natală, patria și, nu în cele din urmă, pe virtualul frate. Mitopo(i)etica lui este una a fraternității, chiar în sensul cel mai înalt, biblic. Cu toate acestea, el suportă dezamăgiri atunci când *fratele român* îi întoarce spatele, atunci când *apa Prutului nu mai poartă limpezimea ochilor divini*. Totuși, până la urmă, optimismul rămâne sprijinul lui primordial: „În recunoașterea fratelui de către frate, Grigore Vieru își pune toate nădejțile și cu această așteptare a descins el în România, unde, din păcate, unii l-au primit nu cu pâine, ci cu pietre. „*Degeaba a venit libertatea – zice poetul – dacă frații nu se cunosc între ei*”. Deplânge faptul că apele Prutului nu mai au limpezimea ochilor lui Dumnezeu, pentru ca în oglinda lor să se poată privi și să se recunoască frații. Cum el nu are „pesimismul” lui Bacovia, cel la care apele-oglinzi nu se limpezesc niciodată, are optimismul recunoașterii fraterne” [3, p.209]. În doar câteva linii ordonatoare, criticul român are darul de a pune în evidență faptul că există trei etape în ceea ce privește ascensiunea *tribunului, luptătorului* Grigore Vieru: prima este aceea a rezistenței prin poezie, reductibilă la *protejarea limbii materne*; cea de-a doua e depășirea simplei rezistențe prin confruntarea cu realitatea ideologică; iar cea de-a treia privește *reunirea cu patria-mamă*.

Începând abia cu al treilea capitol – *Paideuma* – al monografiei sale, Theodor Codreanu intră în universul liric al lui Vieru, discutând detaliat elementele care construiesc matricea poeziei acestuia, pronunțându-se pertinent, fără a se hazarda, asupra unor teme și situații estetice aflate în zona de interes și a altor critici. Abordarea

lui Th.Codreanu vădește o anumită influență venită în special din partea criticilor basarabeni Mihai Cimpoi și Mihail Dolgan, respectiv în ceea ce privește folosirea tehnicilor hermenuticii filosofice, precum și a analizelor semiotico-estetice. Totuși, de cele mai dese ori criticul are capacitatea remarcabilă de a se desprinde de *modele* și de a investiga în manieră personală, eseistico-artistică și polemică, aspectele abordate. În fine, linia directoare care traversează lirica viereană, conturată de criticul Th.Codreanu, este structurată tematic pe mai multe paliere, semn că hermeneutul român operează în zona criticii după principiile călinesciene, unind în discursul său atât funcția majoră a motivelor poetice, stilul, cât și funcția estetică a limbajului. În acest sens, pe culoarul structural-axial deschis de către critic se rețin interpretările pe marginea copilăriei (focarul energiilor primare, izvorul adamic, cu *lacrima* lui *salvatoare*); a principiului matern, care, în imaginarul poetic vierean, are întâietate; a originilor, a casei părintești reprezentând centrul ființial, centrul lumii, locul de refugiu în liniște(a) (universului), dar și de întoarcere la sânul matern. Femeinitatea este și ea luată în dezbatere, acordându-i-se o atenție deosebită (criticul subliniază că, pentru poet, orice femeie este o repetiție cu *diferență ontologică* a mamei primordiale, avându-se adesea în vedere dialectica drumului alb-verde, alb reprezentând drumul mamei, iar cel verde reprezentând drumul iubitei, în timp ce împreună – împletite – conștiința trecerii ireversibile a timpului). În vizorul criticului se află și tema ființei vegetale (tema relației creator-natură-cosmos); poetica elementelor (narcisismul, orfismul, polifonismul, muzicalitatea); relația sacru-religios, toposul morții (dialogul cu moartea), toposul luminii (zorii, apa – divină), al Duminicii Mari.

La fel ca și criticii basarabeni Mihai Cimpoi și Mihail Dolgan, care s-au preocupat de relația poezie-copilărie, Th.Codreanu ne (re)introduce în aceeași zonă tematică, venind cu multe considerații inedite ce ar putea ajuta cititorul să înțeleagă de ce poetul basarabean a rămas toată viața sa un *copil pur*, ca o *Idee* a lui Platon. Îngăduind asupra structurii și gândirii critice a lui Codreanu în monografia vizată, remarcăm că, pentru el, întreaga operă viereană se înfățișează sub forma unui cerc, în centrul căruia există un punct puternic (motivul maternității). În jurul acestui punct gravitează toate celelalte teme, printre care cea a copilăriei, a mamei și femeii, precum și tema *originilor*, casa ca loc primordial, ordonator al lumii. Criticul subliniază că „poetul basarabean are deplina conștiință că se identifică arhetipal cu etnia sa și cu umanitatea”, de aceea „cel mai sigur punct arheal atoateadunător este chiar *copilăria*” [3, p.216]. În convingerea lui, „Ca să-l parafrazăm pe Protagoras, pentru Vieru, *copilăria este măsura tuturor lucrurilor*. De exemplu, *țara și zăpada* se măsoară cu copilăria: „*Câtă zăpadă și câtă țară în copilăria mea!*” În consecință, Basarabia nu poate fi altceva decât un copil. Numai că un copil în scutece de sârmă ghimpată, rupt de la sânul mamei” [3, p.217].

Constatând că Grigore Vieru descoperă în ecuația copilăriei *izvorul ființei*, Th.Codreanu identifică în tema copilăriei nu un moft (în sensul inspirației poetice), ci, mai curând, o stare naturală, ontologică de a fi a poetului. Această stare i-a permis să înțeleagă, dincolo de singurătate, spontaneitatea *ludens*-ului. În imaginarul poetic vierean personajul care se conturează cel mai bine prin *ludens* este copilul, singurul care poate salva prin mișcările și rostirile sale patria, limba, demnitatea națională. De aceea, autorul basarabean găsea în natura *pură*, adamică a copilului salvarea Omului (tehnicizat, angajat în lupte teritoriale și ideologice, preocupat tot mai mult de mașinizarea stărilor naturale): „Poetul gândește atât de organic în ecuația copilăriei, încât o inversare a cursului lumii ar însemna o catastrofă ontologică: „*Ar fi îngrozitor să te naști bătrân mergând spre copilărie. Cum să trăiești fără amintirea anilor copilăriei?!*” Cu alte cuvinte, copilăria este *izvorul ființei*, ea ne salvează viața, ne salvează bătrânețea, salvează tot, căci fără ea *urâtul* și *vidul* s-ar zăvorî iremediabil în existență. Așadar, nu o întoarcere spre copilărie visează Vieru, ci o salvare a omului matur prin nutrirea din energiile primordiale, care nu pot fi decât ale copilăriei. *Adevărul* însuși vine din aceste energii primare. Alții au căutat adevărul ultim în *moarte* (pentru Eminescu, moartea este „enigma”, „runa” atotstăpânitoare), pe când Vieru îl găsește în „hârjoana copiilor”, care e maxima iubire a vieții” [3, p.218].

Criticul admite că poetul nu a putut rămâne permanent sub magia copilăriei; de acest lucru ne convingem, de altfel, dacă lecturăm mai ales poemele civice, cu atitudine de tribun. Cert este însă că Grigore Vieru e cu gândul la copii atunci când se angajează în lupta pentru dezarmare. În această atitudine civică a lui Vieru descoperim un om matur care nu poate fi acuzat că toată viața ar fi rămas prizonierul vreunui *complex freudian al nematurizării*. Se știe că oratorul, tribunul, chiar și atunci când e poet, este stăpân pe situație, posedă o mare responsabilitate față de problemele abordate. Din critica lui Th.Codreanu desprindem o răsturnare de situație. Principiul de bază al creației viereane, *maternitatea*, se întemeiază, la rândul-i, pe alt punct central, care este, așa cum am precizat mai sus, *copilăria*. Argumentul este cu atât mai viguros cu cât criticul aduce în dezbatere comparatistă atitudinea eminesciană și bacoviană: „Unii ar putea lesne specula că Vieru a rămas pe treapta

orală, maternă a erosului, de unde și rolul central acordat *mamei* în universul său poetic. *De facto*, „principiul” matern al mitului său personal se fundează, la rândul-i, pe un alt grund, pe legea abisală a creativității paideumice a copilăriei. Asta înseamnă să recunoaștem că pentru Grigore Vieru nu *principiul matern* este *izvorul izvoarelor*, cum s-a afirmat de către majoritatea comentatorilor săi, pe urmele solidei demonstrații a lui Mihai Cimpoi, ci chiar *copilăria* cu *lacrima* ei cu tot și care nu devine niciodată *perlă*, ci se conservă în întreaga ei puritate ontologică. Lacrima copilăriei lui Vieru este suspendată în *increat*. Ea are toate virtualitățile *arheului* eminescian. Avem toate motivele să identificăm aici marca inconfundabilă a *vierismului*, nu mai puțin pronunțată decât a *bacovianismului*, la antipodul acestuia, căci la băcăuan nu mai există *lacrimă* pură, deși Bacovia este cel mai mare poet al *plânsului* din literatura universală, ci totul se *noroiază* pentru ca finalmente să se pietrifice nu în „perlă”, ci în *plumb*” [3, p.223-224]. Fără îndoială, această judecată este surprinzătoare prin originalitatea ei, deși, după noi, ea contrariază în unele privințe.

Născut și crescut în leagănul naturii, fiind astfel conectat la tainele universului cosmic, Grigore Vieru a știut în permanență că este fiul legitim al *naturii vegetale*, motiv pentru care poezia sa este cromatic îmbogățită de simboluri *florale*, întâlnite în special în folclor. Această stilistică arhaică a aflat-o în primă fază în casa de lut a mamei, în momentele de sărbătoare, când pereții odăilor erau îmbrăcați ca niște miri în fel de fel de țesături. Spre maturitate, aceleași elemente se întâlnesc și în lirica lui Eminescu, doar că de această dată steaua, precum și alte elemente solare, apar „țesute” pe cer, evidențind astfel legătura cosmică între cei doi poli ai universului, pământ și cer, uman și divin. Pe de altă parte, așa cum observă și hermeneutul de la Huși, poetul identifică în natura vegetală comunicarea și viața veșnică a mamei: „Natura vegetală este, la Vieru, sublimarea mamei reale după moarte, adusă, altfel spus, la o nouă viață, căci mama, înălțată la steaua ei, este nemuritoare, ea continuă să trăiască în *patrie*, în *iarbă*, în *flori*” [3, p.248].

În cromatica verdelui *care ne vede* poetul surprinde prezența divinității, care, dacă ne iubește, își arată infinitatea sa din ipostaza de iarbă. Iarba devine în imaginarul poetic vierean un element primordial, din care pot fi deduse adevăratele înțelesuri ale copilăriei, ale iubirii, ale cosmosului. În acest *verde* este cuprinsă întreaga natură organică, vegetală și astrală. Păsările, albind, apa divină prin semnul rouăi, crângul, pământul, florile, femeia, copilul, stelele, luna – toate cunosc sângele dragostei, care, în expresia poetului, este *clorofilic*. Descoperind această stare cosmică, unică în literatura contemporană, poetul basarabean va izbăvi până și moartea. E o glorie veșnică a iubirii, a suprapunerilor și îmbinării elementelor. Datorită unor elemente cromatice de natură romantică, s-a lansat opinia că poetul ar fi un romantic în toată regula. Criticul Th.Codreanu, chiar dacă *proclamă existența verdelui de Vieru*, apreciază totuși că avem a face cu un alt tip de *romantism*, față de cel întâlnit la Hölderlin sau Eminescu. Poetul basarabean ia și din romantism, și din sămănătorism, și din simbolism, și din postmodernism atâta cât crede că are nevoie să-și înfățișeze poezia solară. De altfel, Th.Codreanu argumentează că Grigore Vieru este un poet *al dimineții*, al răsăritului de soare, *al lacrimii de rouă*. Prăbușirea totului vegetal, spune criticul, ar însemna pentru poet o catastrofă cosmică, motiv pentru care în multe din poezii intrăm în zona liturgică, „vegetalul fiind consubstanțial trupului Mântuitorului ca pâine de împărtașanie” [3, p.257]. Până și timpul femeii iubite este, în imaginarul poetic vierean, vegetal și solar. Situat în postura *ființei vegetale*, așa cum am mai spus deja, scriitorul va abandona *alchimia negativă*, a morții, a absenței ființei dragi, mama. Când mama devine stea, energia și chipul terestru sunt transmise spre iubită. Această transmitere temporală are loc prin jocul împletirii elementelor.

Un ultim aspect la care vrem să ne referim aici este problema *dialogului vierean* în aprecierea lui Th.Codreanu. Desigur, criticul nu este primul care pune problema respectivă. Înaintea lui, despre *lirica polifonică și dialogală* a lui Vieru au vorbit Mihail Dolgan și Fănuș Băileșteanu. Bunăoară, Mihai Dolgan argumentează neconținută stare de dialog pe care poetul o întreține cu natura divină, cu pământul, cu fratele, cu elementele organice ale naturii, *dialogismul* fiind pentru poet fapt vital, în timp ce Băileșteanu sesizează că autenticitatea liricii viereane vine din atitudinea pe care poetul o are față de sacru și față de moarte. Interpretând ciclul de versuri *Litanii pentru orgă*, Th.Codreanu remarcă spontaneitatea, naturalețea și familiaritatea dialogurilor imaginare ale lui Grigore Vieru cu moartea, pe care, în cele din urmă, o compătimentește pentru condiția ingrată de a nu avea nici mamă și nici copii. În înțelegerea criticului, dialogurile lui Vieru cu moartea sunt de filiație eminesciană: „Grigore Vieru are conștiința deplină că moartea este un eveniment capital căruia ființa umană nu are cum să i se sustragă. De aceea, și pentru el *proba morții* este fundamentală. Ciclul *Făgăduindu-mă iubirii*, care cuprinde poeme dintre anii 1968 și 2002, reține ca moto tocmai celebrele versuri eminesciene din *Odă (în metru antic)*: „Ca să pot muri liniștit, pe mine / Mie redă-mă !” Moartea devine reperul *decalogului moral* al ființei,

ca la Eminescu. Numai ea poate să motiveze viața cu adevărat, să-i dea valoarea supremă, să legitimizeze *alegerea* pe care el a făptuit-o încă din copilărie și adolescență. Ca și viața sau dragostea, moartea este un eveniment unic: „Viața, dragostea și moartea vin o singură dată”. Și, ca reper în absolut, există un ascendent al morții asupra vieții, ascendent ce părea anulat, în favoarea vieții, tocmai prin opțiunea antibacoviană a poetului. În realitate, viața poate fi coruptibilă, fiindcă este atât de intim legată de *alegerea* omului. Grigore Vieru are intuiția avantajului moral al opțiunii bacoviene a morții” [3, p.294].

În concluzii e de subliniat că Theodor Codreanu a reușit, în volumul său de hermeneutică subtilă, să propună o interpretare profundă și multiaspectuală a operei vierene în totalitatea de părți componente ale ei. Impresionează teoretizările lui sclipitoare și argumentarea analitică (deși comentariul unor poezii aparte, considerate de mai toți criticii drept niște capodopere, lasă de dorit, iar alteori este atât de aproximativ încât se depărtează de textul concret). Monografia în cauză reprezintă pentru orice căutător de frumusețe și înțelepciune poetică un veritabil omagiu adus lui Grigore Vieru și un excepțional ghid teoretico-critic ce ne introduce în poetica *sui generis* a acestuia. Bazându-se pe tehnicile interpretării moderne, autorul are mereu grijă să pună în lumină originalitatea creației cercetate, să releve poezia sufletului universului actualizat de Vieru.

Bibliografie:

1. CIMPOI, M. *Mirajul copilăriei*. Chișinău: Lumina, 1968.
2. CIMPOI, M. *Vieru, un Bacovia de semn întors*. Postfață la volumul *Theodor Codreanu. Duminica mare a lui Grigore Vieru*. Iași: Princeps Edit, 2010, p.338-341.
3. CODREANU, Th. *Duminica mare a lui Grigore Vieru*. Iași: Princeps Edit, 2010.
4. JANKÉLÉVITCH, Vl. *Ireversibilul și nostalgia*. București: Univers Enciclopedic, 1998.
5. VANGHELI, S. Talentul și povara sa. În: *Literatura și arta*, 9 februarie, 1995, nr.6.

Prezentat la 11.04.2014